

KECSKÉS D. GUSZTÁV

Menekültdráma és szolidaritás

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának helyettese az 1956-os magyar menekültválság első heteiről*

Az 1956-os forradalom leverését követő magyar menekülthullám, illetve a menekültek befogadására szervezett nemzetközi segélyakció a magyar és az egyetemes migrációtörténetnek egyaránt kiemelkedő fejezete. Az európai viszonylatban is jelentős, mintegy 200 000 fős menekülttömeg ellátása, a befogadó országokba szállítása és integrálása a nemzetközi menekültsegélyezés különleges sikere, melyben az ENSZ-család intézményei meghatározó szerepet játszottak. E történet első, drámai heteit mutatja be James Morgan Read, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának helyettese által készített, alábbiakban közölt „eseménynapló”.

Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosa, illetve a Főbiztos Hivatala (*United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR, Office of the UNHCR*) olyan ENSZ-intézmény, amelyet a menekültek védelmére és támogatására hoztak létre. Segítséget nyújt az önkéntes hazatéréshez, a helyi integrációhoz vagy harmadik országban való letelepedéshez. Statútuma szerint diplomáciai lépéseket tehet a humanitárius tevékenység gyakorlati előmozdítására, munkálkodhat a menekültek életfeltételeinek, így szálláskörülményeinek javítása érdekében, ellenőrizheti a hazatelepülés önkéntességét, ösztönözheti a menekültek szabad nemzetközi utazását, jogi, munkaerő-piaci

* A dokumentumközlés alapjául szolgáló kutatásokat a *Magyarország és az ENSZ, 1945-1990* című OTKA-pályázat (azonosító: 68767) és a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj támogatta.

helyzetük közelítését a befogadó állam polgáraiéhoz egészen az állampolgárság megszerzéséig.¹ Munkáját az alapító iratok szerint politikamentesen és humanitárius alapon végzi. A UNHCR központja Genfben van, s 1951-ben kezdett működni. 1956-ban vált a nemzetközi menekültügyi rendszer legfontosabb résztvevőjévé. A magyar események kapcsán hatalmas lehetősége nyílt annak bizonyítására, hogy egyedül ez az intézmény képes a menekültek érdekében kibontakozó széles körű nemzetközi együttműködés összefogására. Az 1956-os magyar események a szervezet történetének első tömeges menekültválságához vezettek, amelyet a UNHCR sikerrel kezelt. Nagy munkát végzett több tízezer menekült letelepítésében. Ennek hatására az intézmény nemzetközi elfogadottsága jelentős mértékben megnövekedett. Elnyerte az Amerikai Egyesült Államok és a fontosabb nyugati kormányok egyértelmű támogatását, ami biztosította a szükséges pénzügyi forrásokat.

A közölt eseménynapló szerzője, James Morgan Read (1908–1985), amerikai állampolgárságú, kvéker humanitárius vezető. 1951 és 1960 között a menekültügyi főbiztos helyettese. A holland származású Gerrit Jan van Heuven Goedhart menekültügyi főbiztos 1956 júliusában bekövetkezett halála után ügyvezetőként irányította a hivatalt a svájci August Rudolph Lindt főbiztos 1957. januári hivatalba lépéséig.

Az alábbi dokumentum révén a menekülő honfitársaink megsegítésére indított nemzetközi humanitárius akció egyik vezetőjének szemével figyelhetjük az 1956. november 4-ével kezdődő hat hét történéseit: az Ausztriába özönlő kiszolgáltatottak érkezését, az elsődleges befogadás lázas szervezésének lépéseit és hangulatát, valamint az időnként lehetetlennek látszó küldetés betöltésére irányuló elszántságot és találékonyságot.

¹ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees. General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement, No. 11. A/3585/Rev. 1. New York, 1957. 1.

Egy emberi tragédia eseménynaplója

James Morgan Read, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának helyettese

Az 1956-os halottak napján és mindenszentekkor kibontakozó tragikus eseményekre következő hat hét során több mint 130 000 magyar hagyta el hazáját. November 4-én, vasárnap, a menekülők áradata átcsapott az osztrák magyar határon. Elsőként a határ menti területekről érkeztek az emberek, majd az ország északi részéből és Budapestről. Az első harminchat órában tízezren jöttek. Az áradat nem apadt el még akkor sem, mikor a határ átlépése már nehézzé és veszélyessé vált. Az emberek éjszaka, csikorgó hidegben, sokszor drámai körülmények között mentek át a határon. Éhesen, átfázva érkeztek; kimerítette őket, hogy bujkálniuk kellett a mindenütt felbukkanó járőrök elől, de mégis tartották magukat, bíztak benne, hogy ételt, fedelet és segítséget kapnak.

E nők és férfiak nyugodt méltósága, ahogy higgadtan néztek szembe a nehézségekkel, ahogy nemzeti büszkeségüket megtartva emelt fővel fogadták a baráti segítséget, mélyen megindította azokat az önkénteseket és hivatalos közegeket, akik Ausztriában fogadták őket. Mindenekelőtt végtelenül hálásak voltak a menedékért, bár sokukat csak igen kezdetleges körülmények között sikerült elszállásolni.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete haladéktalanul kivette részét e humanitárius segítségnyújtás sürgős feladatainak ellátásából, és az Ausztriában dolgozó ENSZ-tisztviselők is ezt tekintették fő feladatuknak.

Néhány órával a szükséghelyzet beállta után az osztrák kormány felkérte az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának Hivatalát, hogy bocsásson ki segélyfelhívást. A UNHCR munkatársai táviratot küldtek az összes olyan kormánynak, amelyek képesek lehetnek közvetlen és gyors segítséget nyújtani, és felkérték őket, egyrészt arra, hogy saját országukban a lehető legtöbb magyar menekültet fogadják, másrészt pedig hogy anyagilag járuljanak hozzá az ausztriai átmeneti táborokban elhelyezett

menekültek ellátásához, akiknek helyzete a közeledő tél miatt komoly aggodalmakra adhatott okot.

A Közgyűlés már november 4-én határozatot fogadott el a menekülteknek nyújtandó ENSZ-segítségéről,² néhány napra pedig a főtítkár egy november kilencedikén elfogadott közgyűlési határozat³ értelmében táviratilag arról értesítette a Menekültügyi Főbiztos Hivatalát, hogy elvárja: a UNHCR „haldéktalanul vállaljon felelősséget a Magyarországról érkező menekültek szükséghelyzeti segítésének koordinálásáért”.

November 21-én a Közgyűlés újabb határozatot fogadott el, amelyben arra ösztönzi „a kormányokat és a nem kormányzati szervezeteket, adományozzanak a főtítkárnak, az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosának és más megfelelő ügynökségeknek a magyar menekültek segélyezése és letelepedése érdekében, továbbá a Menekültügyi Főbiztossággal konzultálva egyeztessék segélyezési programjaikat”.⁴ Ezután, november 30-án a Harmadik Bizottság (A Szociális, Humanitárius

² Az ENSZ Közgyűlés 564. teljes ülésén, 1956. november 4-én hozott 1004 (ES-II) határozatának 7. és 8. pontja: „7. Felkéri a főtítkárt, hogy a megfelelő szakosított intézmények vezetőivel konzultálva sürgősen tájékozódjon a magyar nép élelmiszer-, gyógyszer- és más hasonló ellátmányt illető szükségleteiről, és a lehető leggyorsabban tegyen jelentést a Közgyűlésnek; 8. Felkéri az Egyesült Nemzetek összes tagállamát, és felhívja a nemzeti és nemzetközi humanitárius szervezeteket, működjenek együtt a magyar nép számára szükséges ellátmányok biztosításában. (Lásd *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963.* Tanulmányok, dokumentumok és kronológia. Szerk.: BÉKÉS Csaba és KECSKÉS D. Gusztáv. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006. 117-119. A lábjegyzetekben idézett ENSZ-közgyűlési határozatokat Liwa-Horváth Krisztina fordította angolból magyar nyelvre.)

³ Az ENSZ Közgyűlés 571. teljes ülésén, 1956. november 9-én hozott 1006 (ES-II) határozat II. része: „Tekintettel arra, hogy a szovjet katonai alakulatok durva és elnyomó cselekedeteinek eredményeként egyre több menekült kényszerül Magyarországot elhagyására és menedék keresésére a szomszédos országokban 1. Felkéri a főtítkárt, szólítsa fel az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosát, hogy más megfelelő nemzetközi szervezetekkel és az érdekelt kormányokkal konzultáljon azzal a szándékkal, hogy gyors és hatékony előkészületeket tegyenek a magyarországi menekültek sürgősségi segélyezése érdekében; 2. Sürgeti a tagállamokat, hogy tegyenek különleges hozzájárulásokat e célra. (Lásd *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963.* Tanulmányok, dokumentumok és kronológia. 120.)

⁴ Az ENSZ Közgyűlés 587. teljes ülésén, 1956. november 21-én hozott 1129 (XI) határozat 3. pontja. (Uo. 124-125.)

és Kulturális Bizottság – a ford.) felkérte „a Főbiztost, hogy a Főtítkárral és az érintett kormányokkal egyeztetve a lehető leghamarabb átfogóan mérjék fel, milyen anyagi és pénzügyi eszközökre van szüksége a magyar menekülteknek, és ezt terjeszszék be jóváhagyásra a UNREF (az ENSZ Menekült Alapja – a ford.) Végrehajtó Bizottsága elé.”

A kezdeti, előre nem látható menekülthullámmal szembe-sülve mindent lényegében órák alatt kellett megteremteni: az elsősegélynyújtó-helyeket, a tranzitközpontokat, a befogadó táborokat. Vasárnap reggel berendelték az osztrák belügyminisztérium vezető tisztviselőit, hogy döntsenek az azonnali teendőkről. A UNHCR ausztriai képviselőjét konzultációra hívták. Ekkor még a tisztviselők úgy hitték, hogy magyar oldalról hamarosan lezárják a határt, és így megállítják az exodust; célszerűbb lenne tehát egy nagy tábort felállítani az érkezőknek, ahol azok kivárthatják, amíg akár az országban, akár az országon kívülre továbbindulhatnak. A traiskircheni laktanyát választották ki erre a célra. Ott számos kétszintes épület volt található, amelyeket egykor a Birodalmi Hadiakadémia (valójában a k. u. k. Artilleriekadettenschule – a ford.) használt, majd a második világháború után a szovjet csapatok, melyek a békeszerződés aláírásával hagyták el az országot. Ha gyorsan helyreállítják, a laktanya legalább 7000 menekült elhelyezését tette lehetővé. A minisztérium egyik vezető tisztviselője feladatul kapta, hogy a UNHCR képviselőjével közösen felügyelje a helyreállítást, és tíz óra alatt készítse fel a helyet a menekültek fogadására. A két tisztviselő délelőtt fél tizenegykor érkezett Traiskirchenbe, öt teherautóból és harminc rendőrből álló konvoj élén. A laktanyát igen rossz, elhanyagolt állapotban találták: rengeteg ablakból hiányzott az üveg, nem volt áram, a vizesblokkok elriasztóak voltak, a körletek bútorokkal és sittel telezsúfolva. Lehetetlennek látszott, hogy este kilencig elkészüljenek. Mindazonáltal a helyiek, majd a német Vöröskereszt később érkező csoportja segítségével elvégezték a feladatot. Mikor a kijelölt időben befutott az első, menekülteket szállító vonat, 300 nő és gyermek számára készen álltak az ágyak: a körleteket kitakarították, és 4000 menekült számára biztosítottak

szalmazsákokat és pokrócokat. Élelmiszert szállítottak a táborba, helyreállították a vizesblokkokat, és egy tábori kórházat is felállítottak.

Másnap az osztrák hatóságok, továbbra is a főbiztos ausztriai embereinek segítségével, egy második tábor is felállítottak a judenauui kastélyban. Megismétlődött Traiskirchen csodája, és néhány óra leforgása alatt 1200 menekültet sikerült Judenauban elhelyezni.

A szükséghelyzet első napján a Főbiztos Hivatalának munkatársai megszervezték 15 000 tisztasági csomag kiosztását. Ezeket annak a 25 000 dolláros összegnek egy részéből szereztek be, amelyet a Hivatal az ENSZ Menekült Alapjából (UNREF) felszabadított. A csomagokban szappan, toalettszerek, zokni és fehérnemű volt, hogy biztosítsák a legegyszerűbb komfortot, amíg az önkéntesek megszervezik a menekültek ellátását. Valójában a Főbiztos Hivatalának közvetlen segélyakciói be is fejeződtek, amint a hivatalos és magán résztvevők megkezdték a sürgősségi segítségnyújtást. Mindazonáltal a Főbiztosság emberei továbbra is a helyszínen maradtak, segítették megoldani a helyi problémákat a határ menti területeken, ellátogattak a fogadóközpontokba, részt vettek a hirtelen adódó szükséghelyzetek gyors kezelésében, segítették az anyagi eszközök és az emberi erők elosztását a stratégiai fontosságú pontokra.

A nemzetközi akció

A segélyezésben részt vevő nemzetközi és osztrák intézmények és személyek úgy látták, hogy a legsürgetőbb szükséghelyzetben túl nem kívánatos táborokat kiállítani a magyar menekülteknek, és az erőfeszítéseket inkább az emigrálásra, illetve arra kell koncentrálni, hogy a menekültek a lehető legrövidebb időn belül munkához és normális szálláshoz jussanak. Úgy vélték, hogy a menekültek akkor integrálódhatnak legjobban az európai és a tengerentúli közösségekbe, ha számos országban osztják el őket, a UNHCR ezért a gyors evakuálást szorgalmazta.

Ezt a politikát követve a UNHCR felismerte, hogy a menekülteket részletesen tájékoztatni kell saját helyzetükről, mielőtt

arra kéri őket, hogy hozzák meg a jövőjüket érintő döntéseiket. Csakhogy ez óriási problémát jelentett: a menekülteknek néhány röpké óra alatt kellett megmondaniuk, ezután melyik országban szeretnének élni, ami elviselhetetlen nyomást jelentett számukra. A gyors döntés megkönnyítésére az Európai Migráció Kormányközi Bizottsága⁵ két biztosítékot tudott ajánlani a menekülteknek, hogy elkerüljék a késlekedést: (1) szükség esetén a Bizottság fizeti a visszautat Ausztriába; (2) a Bizottság később fedezi a tengerentúli utazás költségeit, amennyiben az európai országokban elhelyezett menekültek előtt megnyílik a tengerentúli letelepedés lehetősége. Az osztrák kormány beleegyezett, hogy a menekültek, amennyiben úgy döntenek, a távozásuktól számított tizennyolc hónapon belül visszatérhessenek Ausztriába, és ugyanolyan lehetőségük legyen az emigrációra vagy a repatriálásra, mint azoknak, akik eleve Ausztriában akartak maradni.

Felajánlások

A segélyfelhívásra az első válasz Svájcból érkezett: az ország 2000 menekültet hajlandó befogadni. A svájci döntést követően már néhány óra múlva vonatot küldtek Traiskirchenbe, a Bécshez közeli fogadóközpontba, hogy elszállítsák az első 500 magyar menekültet. November 7-én magam is Traiskirchenben tartózkodtam, és emlékszem, mekkora megkönnyebbülést éreztem, mikor a svájci csapat megkezdte a regisztrációs eljárás-

⁵Az Európai Migráció Kormányközi Bizottsága (Intergovernmental Committee for European Migration, ICEM) kormányközi szervezet az ENSZ rendszerén kívül, amelyet az Egyesült Államok és közeli szövetségesei alapítottak és nagyrészt finanszíroztak. Feladata a migránsok és menekültek elszállítása azon európai országokból, ahol túl nagy volt a menekültek koncentrációja (Németországi Szövetségi Köztársaság, Ausztria, Olaszország, Görögország). 1951-ben jött létre az Ideiglenes Kormányközi Bizottság a Migránsok Elszállítására Európából (Provisional Intergovernmental Committee for the Movement of Migrants from Europe, PICMME), amely a második világháború után Nyugat-Európában maradt hontalan tömegek problémáival foglalkozott. 1952-től az Európai Migráció Kormányközi Bizottságának (Intergovernmental Committee for European Migration, ICEM) nevezték, jelenlegi elnevezése: Nemzetközi Migrációs Szervezet (International Organization for Migration, IOM). Székhelye Genfben van.

sokat. Immár nem voltak kétségeink, hogy a menekültek egytől egyig el tudják majd hagyni a tábort. Izgatottan várták, hogy sorra kerüljenek, és feliratkozhatnak a svájci transzportra. Semmiféle vizsgálat nem volt, sem egészségügyi, sem más; a nevük mellett egyetlen dolgot kérdeztek meg tőlük: „Akar Svájcba menni?” Néhány napon belül Svédország és Hollandia is csoportokat küldött a menekültek kiválogatására, és a különféle táborokban más válogató csoportok is működtek.

Svájc példát mutatott azzal, hogy felhatalmazta misszióit: minden menekültet befogadhatnak, aki kinyilvánítja, hogy Svájcba kíván menni. Ez a döntés támogatta a UNHCR azon törekvését, hogy az európai kormányokat a menekültek életkorra, egészségi állapotra vagy munkaképességre való tekintet nélküli befogadására készítse. Hollandia, Belgium, Svédország, Franciaország és Olaszország ezt el is fogadta, és két héten belül szinte teljesen új koncepció érvényesült: eszerint egész Nyugat-Európát első menedéknak tekintjük. Valóban, a magyar menekültek mindenféle igazolvány és formalitás nélkül szabadon mozoghattak, gyakorlatilag az osztrák határról egyenesen eljuthattak a franciaországi, svéd, olasz vagy más fogadóközpontokba.

A november 20-i válság

Ám a kormányok, a vasúti dolgozók és a bevándorlási tisztviselők minden igyekezete ellenére november 20-án az események válságos fordulatot vettek. Aznap már több mint 10 000 menekült zsúfolódott össze a fogadóközpontokban, vagy ideiglenesen a vasúti szerelvényeken, és várta a további döntéseket. Az osztrák hatóságok rendelkezésére már nem állt több táborhely, és úgy látták, hogy haladéktalan külföldi segítség nélkül nem tudnak megbirkózni a helyzettel. A Főbiztos bécsi hivatala számára nyilvánvaló volt, hogy még a leggyorsabb külföldi beavatkozás sem képes azonnal enyhíteni a fokozódó nyomást, amit a minden órában ezrével érkező menekültek okoztak. Azonnal szállást kellett találni azoknak az ezreknek, akik a fagyponthoz alatti hidegben valamiféle tetőt vártak a fejük fölé.

Ahhoz, hogy magánházakban, szállodákban vagy panziókban helyezték el őket, különleges, a kormányzati rekvirálást lehetővé tevő törvényi felhatalmazásra lett volna szükség, és már a kormányzati forrásokat is mind igénybe vették. A UNHCR ezért felhívást intézett a londoni főpolgármesterhez, valamint Nagy-Britannia ENSZ Társaságához, hogy bocsássák rendelkezésre azon alapok egy részét, amelyet a magyarok segítésére összegyűjtöttek. A londoni főpolgármester haladéktalanul engedélyt adott 75 000 font átutalására, míg az ENSZ Társaság és a *News Chronicle* című brit lap további 35 000 fontot adott. Ezek az összegek lehetővé tették a UNHCR számára, hogy még aznap éjjel 14 000 menekültet helyezzen el magánszállásokon. December 13-án a londoni főpolgármester újabb 75 000 fontos utalása lehetővé tette, hogy a menekültek továbbra is e szállásokon maradjanak.

Csakhogy ezek csupán átmeneti intézkedések voltak. Mindenképpen fel kellett gyorsítani az eseményeket. Az alábbi táviratban a UNHCR újabb felkérést intézett a kormányokhoz:

„Az egyre fokozódó magyar menekülthullám szélsőséges szükséghelyzetet okozott Ausztriában. A mai napig mintegy 60 000 menekült érkezett az országba, és ez a szám jelenleg napi 5000–6000 fővel nő, miközben semmi jel nem utal rá, hogy a nyomás enyhülne. Az országból eddig mintegy 11 000 főnek sikerült távoznia, kevesebbnek, mint napi ezer embernek. Az Ausztriában tartózkodó több mint 49 500 fő ellátása és elhelyezése az eddig kapott külföldi segítség mellett is teljesíthetetlen kihívás elé állította az osztrákok erőforrásait. Az átázva, éhesen és kimerülten, egyre szörnyűbb állapotban érkező, a fagypont alatti hőmérséklettől gyötört menekültek tragikus helyzetének enyhítése érdekében a többi európai országnak a jelenleginél öt-hatszor több ember számára kell menedéket nyújtania. A lehető legsürgősebben prioritást kell kapnia annak, hogy a lehető legtöbb menekültet fogadják a lehető legrövidebb idő alatt. Az ICEM (Európai Migráció Kormányközi Bizottsága) minden eszközzel együtt fog működni és segíteni fog, hogy megkönnyítse a szükséges mértékű, nagy léptékű áttelepítéseket. A fogadó országokban haladéktalanul meg kell szervezni az első mene-

külszállásokat. Az e felhívásra adott azonnali válaszlépések emberek halálát előzhetik meg.”

Ismét Svájc járt elől jó példával, mikor úgy döntött, hogy az addig már tartósan befogadott 4000 menekült mellett további 6000-nek kínál ideiglenes menedéket. A francia kormány még a felhívás kibocsátásának napján vonatot küldött Eisenstadtbba, hogy elszállítson ezer menekültet, és egyben ígéretet tett, hogy tovább folytatja az áttelepítéseket. Fogadóközpontnak a mourmeloni (Haute Marne megye) katonai barakkokat jelölték ki. A Németországi Szövetségi Köztársaság bejelentette, hogy az Ausztriába érkező magyar menekülteknek akár tíz százalékát is hajlandó átvállalni. Dánia ezer, Törökország 500, Luxemburg (a szövegben áthúzva: 200, fölé írva:) 300 menekült befogadását vállalta. Ezen felül a holland kormány is vállalta 3000 menekült (a szövegben áthúzva: ideiglenes) befogadását. Az olasz kormány 2000 fővel, maximum 4000 főre emelte befogadási ajánlatát. Az Egyesült Királyság eltörölte azt a 2500-as plafont, amit addig a befogadás felső határának tekintett, és az elhelyezési lehetőségek arányában engedélyezte az érkezést. Néhány óra múlva már vonatok, buszok és repülőgépek tartottak Ausztria felé Olaszországból, Franciaországból, Nagy-Britanniából, Hollandiából, Svájcból és Dániából.

A segélykérő felhívásra a tengerentúli országok is válaszoltak. December elsején Eisenhower elnök bejelentette, hogy a *Refugee Relief Act*nek⁶ megfelelően 6500 magyar menekültet fogadnak, illetve feltételesen további 15 000 főt, akik mindenféle válogatás vagy vizsgálat nélkül hagyhatják el Ausztriát. Kanada felső limit nélküli segítséget ajánlott, és csupán egy gyors orvosi vizsgálatot tett a befogadás feltételévé – így védekezve a fertőző betegségek terjedésével szemben.

December 17-re közel ezren Ausztráliába érkeztek már abból az 5000-ból, akiknek az ország menedéket kínált; Belgiumba

⁶ A Menekültsegélyezési Törvényt (Refugee Relief Act) 1953-ban hozta az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa, hogy helyettesítse a Hontalan Személyek Törvényét (Displaced Persons Act, 1948). A dokumentum lehetővé tette 214 000 bevándorló, köztük 45 000 kommunista országokból származó személy befogadását. A törvény hatálya 1956. december 31-én járt le.

a 3300 befogadott menedékes szinte mindegyike megérkezett; Kanada több mint 2400 embert fogadott; Dánia elhelyezte a vállalt ezer főt; Franciaország, amely bejelentette, hogy mindenkit befogad, aki oda szándékozik menni, mintegy 8000 menekültet helyezett már el; Németország több mint 10 000 embernek biztosított menedéket; Írországba jó fele megérkezett a vállalt ezer főnek; Olaszország 4000 embernek kínált átmeneti menedéket, és a felajánlott helyek szinte teljesen beteltek; Luxemburg már befogadta 300-as kvótájának felét; Hollandiába mintegy 3000 menekült érkezett már, és az ország még 2000-nek kínált fel átmeneti menedéket; Svédország betöltötte 2000 fős kvótáját. Gyakorlatilag mind a 10 000 ember, akinek Svájc tartós vagy átmeneti menedéket kínált, megérkezett az országba; Nagy-Britanniába, amely nem határozta meg a felső határt, közel 12 000-en érkeztek; az Egyesült Államokba pedig közel 8000-en abból a 21 500-as kvótából, akiket a Refugee Relief Act értelmében engedtek be, vagy feltételes alapon, ideiglenesen fogadtak be. Kisebb csoportokban más befogadó országokba is érkeztek menekültek.

Ámde minden erőfeszítés dacára az Ausztriára zúduló menekültek száma sokkal nagyobb volt, mint az áttelepítettek. December 17-re már összesen 135 525 ember érkezett az országba, és csupán 66 526-an hagyták el azt. Világossá vált, hogy amennyiben a helyzet nem változik, és ha az új menedékhelyek kínálata nem tart legalább lépést a menekülthullámmal, az újabb válság elkerülhetetlen.

Az együttműködés

A szükséghelyzetre reagáló összes szervezet, a kormányzatiak, a kormányköziek és az önkéntesek kitűnően együttműködtek. Igen fontos volt, hogy az osztrák hatóságok a legalacsonyabb szinttől a legmagasabbig jó kapcsolatot alakítottak ki a UNHCR-ral, különösen azokban a feszült órákban, amikor minden intézkedést szinte azonnal túlhaladtak az újabb események. A UNHCR Hivatala és az ICEM között teljes volt az egyetértés, és a két szervezet közötti őszinte információcsere

közvetlen hatással volt annak a mechanizmusnak a kiépítésére, amelyre Ausztriában szükség volt a menekültek gyors mozgatása érdekében. A programban közreműködő országok diplomáciai képviselőinek belátása, és különösen az Egyesült Államok Menekült Programja (USEP)⁷ tisztviselőinek pozitív hozzáállása lehetővé tette, hogy gyors döntések szülessenek. De mindezek felett ki kell emelnünk az önkéntes szervezetek képviselőinek segítőkészségét, szociális munkásaik elkötelezettségét, a közös törekvést, hogy erőiket egyesítve olyan humanitárius csapatot alkossanak, amely a lehető leggyorsabban juttatja el a szükséges segítséget a menedéket keresőkhöz.

November 5-én hétfőn a főbiztos bécsi képviselője összehívta az osztrák és a nemzetközi önkéntes szervezetek, valamint az ICEM és a USEP munkatársait. A találkozón részt vett a belügyminisztérium egy képviselője is. A találkozó célja az volt, hogy megvitassák a nemzetközi segítség összehangolásának legsürgetőbb kérdéseit, és felosszák egymás között a feladatokat. Az ICEM-re az a feladat hárult, hogy segítse a kormányokat a menekültek mozgásával kapcsolatban, valamint a további országokban letelepedők regisztrációja és „feldolgozása” terén. A Vöröskereszt Társaságok Ligáját⁸ felkérték, hogy a fogadó öve-

⁷ Egyesült Államok Menekült Programja (United States Escapee Program, USEP): Az USA kormánya által 1952-ben alapított program, amely a szovjet befolyás alatt lévő Kelet-Európából megszökött menekültek és a második világháború vége óta hontalan személyek (displaced persons, DP) táboraiiban élők megsegítésével és letelepítésével foglalkozott. Humanitárius szervezatként együttműködött szociális és egyházi intézményekkel és az Európai Migráció Kormányközi Bizottságával is. Volt azonban a programnak egy rejtett oldala: a menekülteket igyekeztek felderítési és propagandacélokra is felhasználni.

⁸ Vöröskereszt Társaságok Ligája (League of Red Cross Societies, LRCS) a vöröskeresztes mozgalomhoz tartozó nem kormányzati, nemzetközi humanitárius szervezet, amely 1919-ben alakult Párizsban. Ennek révén a Vöröskereszt nemzetközi tevékenysége, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (International Committee of the Red Cross, ICRC) eddigi feladatkörén túl kibővült a nem háború okozta sürgősségi helyzetek esetén nyújtandó segélyezéssel (ember okozta vagy természeti katasztrófák). Az első nagy volumenű küldetésre az 1923-as, 200 000 halálos áldozatot követelő japán földrengéssel összefüggésben került sor. A második világháború miatt a Liga központját Párizsból Genfbe helyezték, hogy kihasználják a svájci semlegességet. A szervezet jelenlegi elnevezése Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies).

zetekben és a tranzitáborokban jelentkező legsürgetőbb szükségletekre koncentrálni erőit. Az önkéntes szervezeteket arra kérték, hogy migrációs ügyekben képzett szakértőkkel segítsék az ICEM munkáját, és adjanak személyesen tanácsokat elsősorban azoknak a menekülteknek, akiket magánszállásokon fogadtak be. A menekültek regisztrációjáért a belügyminisztérium vállalt felelősséget, míg az Osztrák Vöröskeresztet az [egymást kereső] emberek felkutatásával bízták meg, aminek az első pillanattól kezdve óriási jelentőséget tulajdonítottak. Ezenfelül a Magyar Menekülteket Segítő Ausztriai Nemzeti Bizottság vállalta, hogy némi költőpénzzel látja el a táborok lakóit.

Ezzel a találkozóval egy időben Genfben megalakult az Ausztriába érkező menekülteket segítő legfontosabb nemzetközi szervezetek koordinációs bizottsága, amelynek elnökségét a UNHCR látta el.⁹ Ahogy a napok múltak, a nemzetközi segítségnyújtás egyre terjedt. Sok országban adtak ki felhívásokat, és a magánalapok jelentős segítséget kaptak a lakosságtól. Mindazonáltal az osztrák hatóságokra háruló pénzügyi teher egyre súlyosabb lett. A táborok működtetése, az élelmiszerek, a ruházat, az egészségügyi szolgáltatások és a szállás költségei hihetetlenül magasak lettek, különösen, ha számba vesszük azt a jelentős éves összeget is, amelyet az osztrák kormány arra a 130 000 menekültre költött, akik a főbiztos mandátuma alatt osztrák területen voltak, még mielőtt a magyar exodus megkezdődött volna. Ezeknek a nehézségeknek az enyhítésére az UNHCR hivatala egy 80 000 dolláros kezdő összeggel járult hozzá, hogy az osztrák kormány rendbe hozza a traiskircheni fogadóközpontot. Az ENSZ főtitkára a maga részéről 500 000 dollárt utalt át az osztrák kormánynak abból az összegből, amellyel az Egyesült Államok támogatta az ENSZ programját

⁹E koordinációs bizottság tevékenységéről lásd *Egy globális humanitárius akció hétköznapijai. A magyar menekültek segélyezésének szervezésére létrehozott Koordinációs Bizottság összefoglaló jegyzőkönyvei (Genf, 1956. november 13. 1957. október 29.)*. Szerkesztette, a bevezető tanulmányt írta, a jegyzőkönyveket fordította és közli: KECSKÉS D. Gusztáv. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2014. 189 p. <http://www.tti.hu/on-line-kiadvanyok/148-on-line-kiadvanyok/1375-egy-globalis-humanitarius-akcio-hetkoznapjai.html>

a magyar menekültek megsegítésére. A UNHCR később 50 000 dollárt adott át a Vöröskereszt Társaságok Ligájának, hogy a közvetlen szükségletek kielégítésére takarókat és ruhákat vásároljanak, további 50 000 dollárt az Önkéntes Szervezetek Állandó Értekezletének, amelynek a terepen dolgozó ausztriai szervezetei sürgős segítséget kértek, valamint 35 000 dollárt az osztrák önkéntes szervezeteknek. A UNHCR közelről követte az eseményeket, és felhívta az ENSZ főtitkárának figyelmét az általa becsült szükségletekre, aminek eredménye a főtitkár és a UNHCR közös felhívása volt november 29-én. Ezt a kormányokhoz és a nem kormányzati szervezetekhez intézték, és további 10 millió dollárt kértek.

December 17-ig a felhívásra a következő befizetések érkeztek: Ausztrália – 20 000 ausztrál dollár; Brazília – 15 000 dollár; Kanada – 250 000 dollár; Kína¹⁰ – 50 000 dollár értékű élelmiszer; Dánia – 30 000 dollár; Görögország – 30 tonna mazsola, 10 000 dollár értékben; Guatemala – 100 mázsa kávé; Laosz – 1 millió francia frank; Libéria – 6000 dollár; Luxemburg – 250 000 luxemburgi frank; Új-Zéland – 14 000 dollár; Norvégia – 500 000 korona; Rhodézia és Nyaszaföld – 10 000 dollár; Svédország – 500 000 korona; Svájc – 80 000 svájci frank; Tunézia – 1 millió francia frank; Egyesült Királyság – 15 000 font; valamint az Egyesült Államok részéről 5 millió dollár. Mindazonáltal még ezek a hozzájárulások sem oldották meg az ellátás és a fenntartás problémáit.

Az ellátás és fenntartás problémái

Az osztrák hivatalos körök és a UNHCR tisztviselői egyre inkább úgy látták, hogy a Vöröskereszt Társaságok Ligája az a szervezet, amely a leginkább képes átvenni az ellátás és a fenntartás terheinek egy részét. Az országon belül is voltak hozzáférhető erőforrásaik, és kérhették külföldi tagszervezeteik segítségét

¹⁰A Kínai Köztársaságról van szó, amelynek kormánya igazgatja Tajvan szigetet, a Penghu, Kinmen, valamint a Matsu-szigeteket és más kisebb szigetet is. Az ENSZ alapító tagja. Kína hivatalos képviselője az ENSZ Biztonsági Tanácsában 1971-ig, amikor az ENSZ BT-tagságot átruházták a Kínai Népköztársaságra.

is. Volt tapasztalatuk a szükséghelyzetek kezelésében, és így számítani lehetett rá, hogy helyt tudnak állni ilyen helyzetben. Tárgyalások kezdődtek hát az osztrák kormány, a UNHCR és a Vöröskereszt Társaságok Ligája között, és az a megállapodás született, hogy a Liga saját forrásaiból vállalja 25 000 menekült ellátását egészen 1957. február 28-ig, és még 10 000 menekültet ugyanezen időszakban a UNHCR által nyújtott 413 000 dolláros segítséggel. Ez olyan átmeneti intézkedés volt, amely akár több menekült ellátására is kiterjeszthető volt mindaddig, amíg az emigráció jelentős mértékű, és más tervek nem születnek.

A menekülthullám folytatódott, ahogy az áttelepítések is. Időbe telik, amíg teljesen felbecsülhetjük a probléma mértékét, amivel a világnak szembesülnie kellett. Az ENSZ Közgyűlés, amikor megvitatta a magyar menekültek problémáját, tisztában volt vele, hogy olyan helyzetről van szó, amely még folyamatosan változik, és ezért arra kérte fel a főtitkárt és a UNHCR-t, hogy felhívásukat ne csupán az adott szükségletek minimális kielégítésére fókuszálva fogalmazzák meg, hanem arra is felhatalmazta őket, hogy „további felhívásokat is kiadjanak azon tervek és becslések figyelembe vételével, amelyeket a Főbiztos Végrehajtó Bizottságával közösen kidolgoz”.

SJCW/bjg

1956. december 21.

United Nations. Archives and Records Management Section (New York): Log Book of Human Tragedy by James Morgan Read, United Nations Deputy High Commissioner for Refugees (1956. december 21.). UN-S-445-0195-8.

